

מי לא היה שם?

מי באמת לא היה שם? שני ציונות-טלוויזיה מהולנד ומגרמניה, כתבי רוטרס ואטושיטוד פרסו שני כתבי העיתונים הנפוצים ביותר באי סליה, העיתונאית-הסופרת השוודית קורדליה אדוורדסון שספרה ילדה שנכונתה נמשכת לאש — סיפור אוטוביוגרפי שראשיתו בכרלין של ויימאר והנאצים וסופו בירושלים, תורגם לעברית ויצא בהוצאת הקיבוץ המאוחד. סלומנו באומן המייצג כאן את היוקרתי והנפוץ בעיתוני הולנד, נחום פונדק הישראלי-הרני, עמוס וולין כתבם של מיספר עיתונים חשובים במערב-גרמניה, 20 צלמים וכתבי-עיתונות ערבית ועברית, איזו אבי רהמי, המצלם סרט תיעודי על ישראל בשביל הטלוויזיה ההולנדית, וכמובן — למעלה מ-20 מחברי. ועד היוצרים הישראלים והפלסטינים נגד ריכוז ויבוש וכעד חופש היצירה.

מי לא היה שם — והפעם לא כשאלה רתורת. ובכן, בראש וראשונה לא היו שם אנשי הטל-וויזיה-מטעם והרדירימטעם שלנו. ולא היה — האם באמת אף מיקרה הוא? — כתבו של העיתון שבעבר הלא-רחוק עדיין נראה בעיני רבים כמבי צרו של הליבראליזם הישראלי והוא הולך היום, יותר ויותר, ולובש את צורתו של מתנהג-הסגר לאותו ליבראליזם: העיתון הפסיק באמצעה סיררת-מאמרים מוזמנת בנושא ספרות ופוליטיקה בנימוק כי היא...פוליטית מדי!

וכך, כאשר כמעט כל עיתוני ישראל, בשלוש שפותיהם, דיווחו על האירוע המרגש שאירע בירושלים, אירוע שספק אם היה לו אי-פעם אחי ורעי ואשר אפילו הנבונים שבעיתונאינו עוד לא השכילו לעמוד על מלוא חשיבותו, פירסם אותו עיתון, בעמודו הראשון, במיסגרת שמתחת לכרית הראשית, ידיעה שכותרתה: פסטיבל לכו עוואר! בכך התיקשורת בארה"ב.

האם נתתם דעתכם על כך, קוראים יקרים של עיתון הטוען שהוא מיועד לכם ולאנשים חושבים שכמותכם? פסטיבל עוואר!

אני מציע לאנשים החושבים שבקרב אותם אנשים חושבים לטכס עצו, שמא עוד לא מאוחר לעצור בעד הסתף והמפולת, אלה המתחילים דווי קא מבית, וסופם שהם הורסים את הבית.

חזה שלום

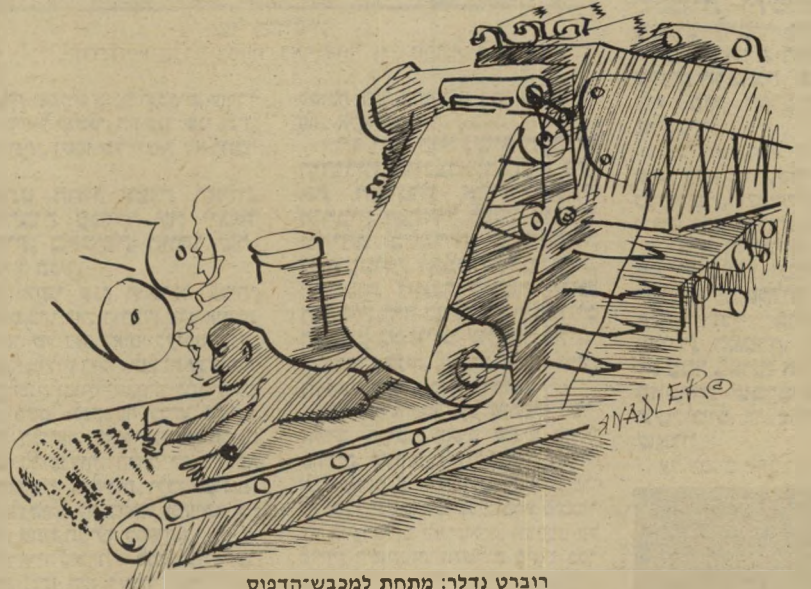
מה שהביא לבית-העיתונאים עלישם אגרון בירושלים את כל צבא העיתונאים, הכתבים והי צלמים המקומיים והורים ורשות הטלוויזיה הורתו היה כמובן טכס חתימתו של "הסכם שלום" סימלי בין ישראל לבין מדינת פלסטין העתידה לקום בימינו ובין הדרך, במקום או כמאוחר, אם נצא ואם ננאם.

ואכן, היה זה מעמד מרגש במיוחד שקדמה לו עבודת-הכנה מתישה של חודשים רבים. סופרים, אמנים ואקדמאים ישראלים ממוצא ערבי ויהודי — ולא דווקא מן הנמושות — יושבים בחברת סופרים, אקדמאים וכלמי אמצעי התקשורת מן השט" חים הכבושים וחותמים על מיסמך — הגיוני, סביר, הגון — שאילו נתקבל בשעתו על ידי הפוליטיקאים של שני העמים, היה חוסך מאיתנו את מילחמת יוסי-הכורים הנוראה, את מילחמת "שלום הגליל" הנתעבת והנוראה לא-יפחות, את הסיים כניפות והצלתה ולתיגבורה של מערכת-ה ביראות, אפשר היה למנוע את ירידת האקט מאים והתמוטטותן הצפויה של האוניברסיטאות ועימן כל מערכת-ההשכלה בישראל, אפשר היה להקטין דראסטית את התלות במענקים זרים ובמדינות זרות, להקטין את החוב הלאומי לארץ-ה סמי-הכנסה, לאפשר לאנשים לנשוב לרונתם באי רץ הזאת. סוף-סוף. אחרי 40 ואולי 2000 ר-40 שנה.

אילו ואילו ואילו.
חילופי-דעות. לא מהלומות
אבל העובדה שפוליטיקאים עוד אינם בש" לים לקבל ש-ההשכל הישר מכתבי, את מילתרון

היחיד האפשרי, המוכרח, את מה שהמציאות תכפה ביום מן הימים גם על החשוכים והקנאים שבהם, לא מנעה בעד היוצרים מלעשות את אשר עשו. ארבה, במקום שאין אנשים — השתדל להיות איש", אמרו קרמונינו. ובמקום שיש רק פוליטיקאים, על כל ההבלות שלהם על דבר "אופציה ירדנית" (צירוף מגונה שלעצמו) או הכרזת אימתניות על "אף שעל" ברוח ה"רק כך" המוכר, נטלו על עצמם סופרים ואמנים לעשות את מה שבימים כתיקונם ואף בימים שאינם כתיקונם אינו בתחום ההתמחות שלהם. והם עשו זאת, כמו שאמרים באנגלית. ישבו אנשים זה עם זה, יהודי עם מוסלמי ועם רדוי ועם נוצרי, ישראלי עם פלסטיני, קומוניסט עם ליבראל בנוסח הישן ועם מפ"מניק ור"צניק ובלתי-מיפלגתי, מאמין עם אתאיסט, מי שלשונו עברית ומי שלשונו ערבית והשפה המשותפת להם אנגלית, ישבו זה עם זה שבועות וחודשים. והחלפו ונחלקו ריעות, אבל מעולם לא הוחלפו מהלומות וכינויי גנאי ונערכו, ונערכו ישיבות שאת תוכנן עוד לא הגיעה השעה לגלות. והיו חילוקי-דעות קשים, דראמטיים, אבל היו אלה חילוקי-דעות של אנשים-אחים, לא של שונאים, לא של יריבים, לא של בני-אדם, מזה, והחיות דרדגליות" או מקקים למיניהם, מזה. כאשר גונב לעיתונות העברית, לפני כמה חודשים, דבר קיומם של חילוקי-דעות אלה,

ארצם ולגורל עמם והם יודעים כי חובתם לצאת נגד "ההסכמה הכללית" של פטריוטיות הפחד, ההתנכרות והשינואה. העיתון ההולנדי החשוב אמסטרדםסקה הוד-טבלנד כתב עלינו השבוע שאנו מודרכים על-ידי חרדה עמוקה לגורל הרמוקרטיה הישראלית. למה להכחיש זאת? אמנם כך הוא. אותו עיתון חלק לנו שבח גדול בהכתיירו את מאמרו בכותרת: "משוררים הם המחוסם האחרון כנגד הברבריות". נכון, לא כל המשוררים. אולי אפילו לא רובם. גם בכך היתה לנו הודמנות להיווכח באחרונה. אבל אין צורך בגדודי די בכודרים שאליהם יצ-טרפו סופרים בודדים וכמה אקדמאים ואנשי-רוח. לפעמים ניתן להשיג במיסגרת מצומצמת, ורק בה, מה שלא ניתן להשיג בשום פורום המוני. והמיסגרת המצומצמת היא המראה לפורום הגדול את הדרך. כנכנס ישראלי-פלסטיני שהתקיים לפני שבוע בכרלין המערבית, בחסות המכון להגנה על ערכי הרמוקרטיה ואיכות הסביבה והליגה הבינלאומית לזכויות האדם, כתבו העיתונים המקומיים כי אנשים כאורי אבנרי, העורכת והסופרת יעל לוטן והסניגורית לאה צמל — כולם ממשותפי הדי-אלוג הברליני — מכבדים מאוד על אלה המ בקשים להשמיע את ישראל "בסיטונות" ולהציגה כמדינה שכולה פאשיסטית. ארץ שאנשים כאבנרי, יעל לוטן, לאה צמל

רוברט נדרל: מתחת למכשיר-הדפוס

ודומיהם חיים ופועלים בה, כתבו העיתונים הגר-מניים, עדיין אינה אבודה לגמרי. אפשר שמבלי דעת — ואולי מתוך מחשבה תחילה — שימשנו שגרירים. פטריוטים" ליש-ראל באותו דיאלוג. אפילו הערבי הפלסטיני היי-חיד שדיבר באותו כינוס כנגדת הדיאלוג הורה כסופו של דבר בטעותו.

פנקסות כפולה

מעניינת הפנקסות הכפולה הנהוגה בארצנו בשנים האחרונות — כמעט בגלוי. והכוונה אינה לדוגמות שהובאו באחרונה — והן מחרידות באמת — מתחומה של הרשות השופטת, הצנזאת כאזרחית. אותם אנשי-מצפון אשר בהימצאם באומות אחרות ובארצות אחרות אנתנו מכנים בשם "חסידי אומות העולם" ומעניקים להם מרליות ומשפיעים עליהם רוב כבוד, אותם אנשים עצמם — או לפחות אחיהם-לרוח-ולמצפון — הופכים אוטומטית ל"בוגרים", "מרעילי בארות" ה"יפי" נפש" בלשון זילזול והמעטה, כשהם מתגלים אצלנו.

לפי שעה אין לקואליציה הבלתי-קדושה של שמיר-שרון-רבין-הרצוג שום יסוד לדאגה. מיס" פרם "פרייהנפש" במקומו עוד אינו גדול ריו לסכן את שילטונם. אבל — לתשמת-ליבם: — הוא הולך וגדל בהדרגה ובהתמדה. באירופה כבר יודעים זאת ואף מכבדים זאת. כאן עוד לא. מי היה זה שאמר: 2000 שנות-גלות לא הצליחו להביא לעולם יהודי מטומטם. 40 שנות ממלכתיות, קוממיות וגאולה הצליחו. מעבר למשוער.

סיפור פשוט

גם לי יש סיפור פשוט שאין לו כל קשר ל-פסטיבל ענגון" הנערך בשבועות אלה באוני-

אילן בוטם

שישה שירים

שתה כוס קפה

שתה כוס קפה או תאכל ארוחה כאלו זו היתה בקשתך האחרונה. מצה עד תם (אל תמהר) דין כבר יש (ואין דין) ואתה עומד לגולף, אז לפעמים אתה יושב שנים באותה דירה ולפעמים עובר מדירה לדירה (או מעיר לעיר או ממדינה למדינה), תמיד לבוש בגדים, אולי, אולי, ישתנה מזלך. את חמור מי לא לקחת ואת שור מי לא לקחת?

קניתי

קניתי שני ספרי-שירה של משוררים שונים והתעצלתי לבדק את מחירם בקוד; המוכרת נקבה במחיר של עשרים וארבעה שקלים לשניהם ורציתי לשאל אותה על מחירו של כל ספר לחוד, ולא שאלתי; חשבתי, בלבי, אמד שוי כל אחד מהם בעצמי.

פרפר-שיד

פתאם הוא מרחף צבעוני כנגד עיני; כל עוד נשמה בי אני עולה גבעות יורד בקעות; עתים חלף עתים נתפס.

קטן וגדול

כמה קטן היה הארון בו נצרה, ללא שיוך, האישי הגדול.

הכל

אמי לא הכירה את בני הקטן; אמי שידעה הכל.

צרה צרורה

אני מת...פו...צץ!!! משירים.

ברסיטות שלנו, במלאות 100 שנה להולדתו של הסופר הגדול. לאחר אותה מסיבת-עיתונאים ירושלמית, ישבתי כמיסעדה סמוכה לצידו של מורה בבית-ספר במיזרח ירושלים — אינני מציינ את שמו כי אינני רוצה שיעצור מחר — והוא סיפר לי את הסיפור הבא. לפני כשבוע ימים, באחד הבקרים, נכנסה לבניני בית-הספר שבו הוא מלמד כיתת חיילים ישראלים חמושים ברובים ובראשם סרן. המורה, ועימו מנהל בית-הספר, קידמו את פני הבאים ושאלו אותם למבוקשם. תשובתו של הקצין היתה חרי-משמעית וכנראה גם אופיינית: זאת הארץ שלנו ואנחנו רשאים לעשות בה כראות עינינו. ואם זה לא מוצא חן בעיניכם, אתם יכולים להזיז את התחת שלכם ולעבור אל חוסיין. כל זה — דיאלוג לא-שייקספירי בהחלט — לעיניהם של עשרות התלמידים הסקרנים שיצאו מכיתותיהם כדי לעקוב אחר המתרחש. סיפור פשוט. לא דראמתי, לא מסעיר, לא כרוך באבירות, בראשים מפוצחים ובעיניים שפוכות. סתם סיפורה של השפלה קטנה ויומיומית של מורה ומתנד ערבים — ערבים, לא נורא! — לעיני תלמידיהם. סתם יום חול באלטוילנד של הרצל. בעיקבות הסיפור, שנראה היה כי אפילו הנוגע ברבר עצמו רואה בו מכה שאין מה לעשות כנגדה, סיפר לי אותו מורה על קושי פראגוני שהוא נתי קל בו באחרונה. הוא מתקשה, כך אמר, להסביר לתלמידיו שיש גם יהודים טובים. לא... מגיבים הנערים והנערות בתמיהה ובאי-אמון. יהודים טובים, זה לא יכול להיות...